

Andrzej Wojtaś

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1983

Andrzej Wojtaś (1954-2017) studeerde Duitse taal- en letterkunde met als bijvak neerlandistiek aan de universiteit van Warschau, waar hij jarenlang ook zelf Duits en Nederlands zou doceren. Hij vertaalde klassiekers in het Pools als Menuet van Louis Paul Boon, Klaaglied om Agnes van Marnix Gijsen, Een faun met kille horentjes van Hugo Raes, Terug naar Oegstgeest van Jan Wolkers, Twee vrouwen van Harry Mulisch en Een vlucht regenwulpen van Maarten 't Hart. Daarnaast vertaalde hij tal van verhalen voor bloemlezingen en voor het literaire maandblad Literatura na świecie [Literatuur in de wereld] en tijdens zijn bezoeken aan Amsterdam maakte hij interviews met Nederlandse schrijvers. De laatste 20 jaar voor zijn dood werkte hij voornamelijk voor tv, als vertaler van filmscenario's en filmdialogen uit het Nederlands, Duits en Engels. Ook was hij voorzitter van de sectie filmvertalers van ZAiKS, de Poolse Vereniging van Schrijvers en Componisten. VertaalVerhaal dankt Anna Wojtaś voor haar royale hulp en voor de toestemming dit dankwoord hier te mogen publiceren.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1983

Geachte dames en heren,

Toen mij enkele weken geleden het bericht bereikte dat de Martinus Nijhoffprijs dit jaar aan mij was toegekend, en toen na enkele zenuwachtige telefoontjes er geen twijfel meer over bestond dat er geen sprake was van een vergissing noch van een grap van een van mijn kennissen, beleefde ik op dat moment een enorme vreugde die echter vanaf het eerste ogenblik vergezeld werd door een gedachte die ik maar niet van mij af kon schudden en die ik – nu ik op dit plechtige ogenblik voor u sta – niet voor u kan verzwijgen.

Deze prijs komt mij niet toe.

Het werk van een vertaler van literatuur en in het bijzonder van iemand die zich bezighoudt met proza, is door de overgrote meerderheid van de producenten en consumenten van literaire werken nooit anders gezien – en zo zal het ongetwijfeld blijven – dan als een ambacht, en dan nog niet eens als een van de meest verdienstelijke.

Om deze stelling te bewijzen is het in het geheel niet noodzakelijk om een platvloerse discussie over geld te beginnen, ofschoon het opvalt dat uitspraken van vertalers uit verschillende uithoeken van onze verdeelde wereld op dit punt vaak met elkaar in overeenstemming zijn. Laten wij ons op andere argumenten beroepen. Wie van ons geeft zich bij het terhandnemen van een vertaald werk de moeite om de naam van de vertaler te onthouden tenzij hij daartoe uit hoofde van zijn beroep gedwongen is of zich ergert aan de slechte kwaliteit van de vertaling? Hoeveel gelukkigen onder de vertalers hebben hun naam op het omslag van het boek zien staan naast die van de auteur? Wie behalve mijn vakgenoten kan de tweestrijd van een vertaler begrijpen die – geconfronteerd met een onverbiddelijke deadline die hangt als een zwaard van Damocles boven zijn hoofd – worstelt met een tekst die het resultaat is van een vaak jarenlange arbeid van de auteur?

De antwoorden op deze retorische vragen kunnen slechts tot één conclusie leiden: de vertaler is geen gelijkwaardige partner – en kan dat ook niet zijn – noch voor de auteur, noch voor de uitgever, noch ook voor de lezer. Deze bittere waarheid, geachte leden van de jury, toont ons niet alleen nog een gebied waarop een vertaler bereid moet zijn tot compromissen; zij bepaalt evenzeer de waarde van de door u toegekende prijs. Een literaire onderscheiding bestemd voor een schrijver is iets natuurlijks, een van de vele gunstige maar niet onmisbare etappes op zijn weg naar de Parnassus. Een vergelijkbare onderscheiding voor een vertaler betekent meer – het is een ridderslag, een eer die slechts tot één conclusie kan leiden, wanneer het succes je althans niet naar het hoofd is gestegen: *deze prijs komt mij niet toe.*

Toen ik zes jaar geleden als student de drempels overschreed van de belangrijkste Warschause uitgeverijen, in de voetstappen tredend van mijn niet eens zo veel oudere collega's, en de bereidheid uitsprak om Nederlandstalige literatuur te

gaan vertalen, was ik mij er niet van bewust, dat ik ooit rekenschap zou moeten afleggen van de gevolgen van deze beslissing voor een zo eerbiedwaardig gezelschap. De tijd heeft bewezen dat ik toen onbewust, samen met een vijftal collega's – voor het grootste deel jonge wetenschappelijke medewerkers – deelnemer ben geworden aan een proces dat ik vandaag in de roes van de toegekende prijs een paleisrevolutie in de uitgeverwereld zou durven noemen. Deze revolutie heeft definitief het hoofdstuk in de naoorlogse bevordering van de Nederlandstalige literatuur in Polen afgesloten, waarin de enige bron van kennis over deze literatuur en ook de enige werken die voor vertaling in aanmerking kwamen, die werken waren die reeds eerder in het Duits, Engels en Frans waren vertaald. Daarmee is het heroïsch aspect van die jaren nog niet afgelopen. Want het enthousiasme van een zestal jonge eigenwijze Neerlandici in spe werd tegemoetgekomen door een in uitgeverkringen niet alledaagse bereidheid tot het nemen van risico's. Als vrucht van deze merkwaardige samenloop van omstandigheden werden in de jaren 1976-1982 niet minder dan twaalf romans, enkele poëziebundels en literaire bloemlezingen gepubliceerd, allemaal direct vertaald uit het Nederlands. De Poolse lezer kreeg daardoor de mogelijkheid – een mogelijkheid waarvan hij ruimschoots gebruik heeft gemaakt gezien de uitverkochte oplagen – om kennis te nemen van het werk van zulke meesters als Louis Paul Boon, Gerard Walschap (*De kapellekensbaan* en *Een mens van goede wil* verschenen slechts enkele weken geleden), Nescio, Anna Blaman, Paul Snoek, Hugo Raes, Marnix Gijsen, Harry Mulisch en Hugo Claus.

Wij zijn er diep van overtuigd dat wij in de komende jaren het doel zullen bereiken dat wij ons eens gesteld hebben: het toegankelijk maken voor de Poolse lezer van de meest vooraanstaande werken uit de Nederlandstalige literatuur in filologisch en artistiek verantwoorde vertalingen.

Mijn bescheiden aandeel in dit werk – vooral in vergelijking met de prestaties van sommige mijner collega's en de moed van de uitgevers – illustreert nog eens te meer het feit dat *deze prijs mij niet toekomt*.

Elk intellectueel fermentatieproces – en als zodanig moet men ongetwijfeld de generatiewisseling van vertalers van Nederlandstalige literatuur in Polen beschouwen – heeft een katalysator nodig. Deze ontbrak ook in dit geval niet. Deze rol werd vanaf het begin – en wordt tot op de dag van vandaag – vervuld door de Stichting voor Vertalingen. Onophoudelijk laverend tussen de Scylla van goede wil en de Charybdis van steeds minder wordende subsidies, heeft zij een stijl van werken ontwikkeld waarin – een uitzondering in deze tijd – geen plaats is voor blinde bureaucratie en onoplosbare problemen. Staat u me toe, geachte aanwezigen, om van dit plechtige ogenblik gebruik te maken om de hier aanwezige vertegenwoordigers van de Stichting mijn grootste erkentelijkheid voor de mij betoonde hulp en welgezindheid te betuigen.

Tussen euforie en moedeloosheid, twee gevoelens die elke vertaler stellig kent, ligt het gezond verstand. Dit gezond verstand, geachte juryleden, laat mij de Martinus Nijhoffprijs die ik vandaag in ontvangst heb mogen nemen, zien niet als een onderscheiding, maar als een uitdaging. Ik heb besloten deze uitdaging te

aanvaarden. Ik weet dat dit besluit nog meer slapeloze nachten en een nog verbeterener strijd met de polyfonie van de taal ten gevolge zal hebben. Ik ben er echter van overtuigd dat het ook in mijn verdere werk niet aan ogenblikken zal ontbreken die even stimulerend zullen zijn als het huidige.

Ik dank u voor uw aandacht.